

БОНЮ СТ. АНГЕЛОВ, Из старата българска, руска и сръбска литература. Izd. Bugarske Akademije nauka, Sofija, I knj. 1958, str. 240 + VIII i II knj. 1967, str. 280.

Otkako postoji slavenska arheografija do danas otkriven je pa i objavljen priličan broj spomenika pismenosti i književnosti starijega doba. Svako novo arheografsko izdanje podsjeća nas, međutim, na to koliko mnogo toga još treba istražiti i proučiti da bi se dobila što objektivnija i potpunija slika stare slavenske pismenosti i književnosti. To se posebno tiče spomenika južnoslavenskih književnosti kojih velik dio nije ostao na Balkanu. Dovoljno je spomenuti da samo u rukopisnom odjelu Drž. historijskoga muzeja u Moskvi ima 63 pergamentska rukopisa srpske i 32 bugarske redakcije.¹ Zato nije potrebno spominjati koliko objelodanjanje takvih rukopisa, razasutih po različitim bibliotekama izvan domovine, kao i onih koji se još nestručno »čuvaju« po raznim manastirima i kod privatnika, nepristupačnih širem krugu zainteresiranih, pomaže historijskim, lingvističkim i književnim studijama i proučavanju kulture našega srednjega vijeka. Stoga su nam dobro došle i dvije knjige bugarskoga slavista *Bonju St. Angelova*. Te knjige mogu poslužiti kao primjer i poticaj za slična izdanja kod nas. One će, vjerojatno, koji put kod naših čitalaca izazvati nedoumicu, budući da su neki srednjovjekovni autori označeni kao Bugari, dok smo ih mi navikli smatrati Srbima (na pr. Isaija Serski). Ali to istovremeno govori koliko ima pravo D. S. Lihačev kada veli: »Potpuno može biti stvorena jedinstvena historija književnosti Južnih i Istočnih Slavena u granicama do XVI v. I ta jedinstvena historija književnosti neće biti mehaničko, ljetopisno povezivanje u kronološkom redu raznorodnog materijala, različitih nacionalnih književnosti, nego će moći da bude shvaćena i napisana kao jedinstvena cjelina.«² Za nas bi neobično važno bilo kada bismo dobili jedno ovakvo izdanje u kojem bi pored ćiriličkih varijanti stajale i paralele iz bogate glagoljaške pismenosti i književnosti. Tako bi se krug južnoslavenskoga dijela stare književnosti proširio i na njezin hrvatski dio i udio.

Spomenici koji su ušli u sadržaj djela *Bonju St. Angelova* uzeti su iz raznih zbiraka starih slavenskih rukopisa. Njihov veći dio objavljen je sada prvi put, dok je onaj manji, iako poznat i otprije, predöčen u novim redakcijama. Svaki spomenik Angelov je popratio iscrpnim opisom i komentarom. Princip kojim se autor rukovodio pri odabiranju tekstova, kako to i sam kaže u predgovoru I knjige, bio mu je ovaj: *je li tekst poznat, dobro poznat, ili pak imamo li od toga teksta malo prijepisa*. Iako mu je bilo stalo da u izdanje uđu spomenici srednjebugarskoga perioda, autor nije pazio strogo na to da oni budu bugarskoga porijekla koliko na to da tekst bude zanimljiv s književno-historijske strane.

Ovdje navodimo popis spomenika iz sadržaja obiju knjiga. *Knj. I: Kanon Klimentu Rimskom, Kanon Dimitriju Solunskom, Kratko žitije*

¹ В. М. Щепкина, Т. Н. Протасьева, Л. М. Кострюхина, В. С. Голышенко, Описание пергаментных рукописей Гос. исторического музея; часть 2-я, Рукописи болгарские, сербские, молдавские. — Археографический ежегодник, Изд. »Наука«, Москва, 1966, стр. 273—309.

² Д. С. Лихачев, Поэтика древнерусской литературы. — Изд. »Наука«, Ленинград 1967, стр. 8—9.

Ćirila Filozofa, Pohvala Ćirilu Filozofu, Jedan tekst o bogumilima,³ Propovijedi Petra Crnorisca (dvije), Novo žitije Ivana Rilskoga (iz pera Danila, prezbitera Rilskoga manastira), Prološko žitije Ilariona Meglenskoga, Žitije Petke Trnovske, Priča o smrti cara Ivana Aleksandra,⁴ Pohvalno slovo srpskom knezu Lazaru, Priča o monaškom životu (osuda načina monaškoga života koji je suprotan manastirskim propisima), Priča o pobijenim Bizantijcima za ratnoga pohoda imperatora Nikifora protiv hana Kruma, Priča o Nikoli ratniku, Priča o napadu na Carigrad (koji su napali »persi i proćii varvari«), Pouka o milostinji i o bogatašu (koja se pripisuje Ivanu Zlatoustu), Legenda o dvanaest snova cara Šahaši (južnoslavenski tekst srpske redakcije XVI v. — zbornik Plovdivske biblioteke № 101 (36)), Priča o pokrštanju Etiopije, Misli o ženama, Kiprijanovo žitije mitropolita Petra, Kratko Kiprijanovo žitije, Pohvala Kiprijanu, Prološko žitije Olgino, Pohvala Vladimiru, Borisu i Gljebu, Žitije Teodosija Pečerskoga, Slovo Teodosija Pečerskoga protiv Latina, Molitve Kirila Turovskoga, Dvije propovijedi Ilariona (Kijevskoga) koje govore o napuštanju svjetovnoga života radi monaštva.

Na kraju I knjige nalazi se kao prilog popis bugarskih opisa starih slavenskih rukopisa i osam fotosnimaka rukopisa koji su ušli u ovu knjigu.

Knj. II: Služba Ćirilu Filozofu, Pohvala Ćirilu i Metodiju, Neki tekstovi žitija Ćirila i Metodija, Kanon Ćirilu Filozofu, Solunska legenda, Kanon Vjačešlavu, »Lětopsъcъ vъkratъcъ« u Simeonovu zborniku od 1073. (poznatiji kao Izbornik Svjatoslava), Georgije Herobosk o pjesničkim figurama (iz spomenutoga zbornika),⁵ Prezbiter Jovan (njegov prijevodi žitija Antonija Velikoga i Pankratija Tauromenijskoga; uz biografske podatke o Jovanu Prezbiteru Angelov je dao i 6 varijanti pogovora prijevodu Žitija Antonija Velikoga), Pismo Jakovu Svjatoslavu od ruskoga mitropolita Kirila III, Isaija Serski (Svetogorac) i njegov pogovor prijevodu Pseudo-Dionisija Areopagita, O književnom stvaralaštvu Konstantina Kostenečkoga, Traktat o pravopisu Konstantina Kostenečkoga, Putopisi (»Slovo o mēstēh styh jaže vъ Ierslmē« iz tzv. Bdinjskoga zbornika, Putopis Arsenija Solunskoga, Geografski opis od Dimitrija Kantakuzina, putopisni dnevnik Arsenija Čarnojevića iz 1683, »Pošastvie ot Erusalima na Sinaiskuju goru koliko est konakъ« (iz pera nepoznata srpskoga monaha), Mardarije Rilski (njegova bilješka uz Šestodnev), Dva prijepisa Žitija Djordja Sofijskoga.

Rukopisi koje je Angelov uvrstio u svoje dvije knjige nalaze se po raznim bibliotekama, i to: Državna biblioteka »Vasil Kolarov« u Sofiji, Arhivski institut Bugarske AN, Biblioteka »Iskra« u Kazanliku, Plov-

³ To je prilično kratak antibogumilski tekst, ali zanimljiv, jer ga je pisao po svoj prilici suvremenik bogumilstva. Tekst je uzet iz Vlastareva rukopisnoga Nomokanona srpske redakcije XVI v. koji pripada Arhivskom institutu Bugarske AN № 1/19 (20) iz zbirke Rilskoga manastira. Uz tekst o bogumilima nalaze se i tekstovi o masalijancima i pavlikijancima. Zanimljivo je napomenuti da je i Kozma Prezbiter također povezivao te tri sekte.

⁴ Ta priča iz rukopisnoga zbornika s kraja XVIII v. zanimljiva je s jezične i književne strane, ali ne i s historijske.

⁵ Uz opširnu bilješku o značenju Heroboskova spisa Angelov je dao također (paralelno) tekst grčkoga originala i slav. prijevoda.

divska biblioteka, Sofijska Narodna biblioteka, Crkveni muzej u Sofiji, Drž. historijski muzej u Moskvi, Drž. biblioteka »V. I. Lenjin« u Moskvi, Drž. javna biblioteka »Saltikov-Ščedrin« u Lenjingradu, Biblioteka AN SSSR u Lenjingradu, Biblioteka Rum. AN u Bukureštu, Rukopisna zbirka Rilskoga manastira, Hilendarska rukopisna zbirka. Uz svaki spomenik koji je ušao u ove dvije knjige, kao što je već spomenuto, nalazi se i njegova kataloška oznaka i oznaka zbirke kojoj pripada. Zbog ograničenoga prostora nismo, na žalost, u mogućnosti da, kao što je u početku bilo zamišljeno, već i u ovom prikazu navedemo uz rukopise i njihove generalije. Nadamo se da će i ovako, premda šturo prikazano, djelo Bonju St. Angelova pobuditi kod stručnjaka dužni interes.

Malik Mulić

Sinajskij paterik, Izdanje podgotovili V. S. GOLYŠENKO, V. F. DUBROVINA, Akademija nauk SSSR, Institut ruskoga jazyka pod redakcijem S. I. KOTKOVA, Izdateljstvo »Nauka«, Moskva 1967, str. 400 + 11 reprodukcija.

Kako je poznato, holandski slavist N. van Wijk napisao je u razdoblju od 1931—1937. niz studija u kojima se bavio problematikom paterikâ (otečnikâ). O njegovim studijama donijela je Byzantinslavica V, Prag 1933—1934, str. 460—463, sažeti prikaz iz pera M. Weingarta. Weingart se osvrnuo na nesigurni kriterij (bazirao se na leksikološkoj analizi) na koji se tada N. van Wijk opirao u rješavanju pitanja paterikâ, a koji je tada bio bez sigurna oslonca. Zato je smatrao da je proučavanje paterika gotovo bez nade. Cksl. rukopise paterika treba mučno tražiti u popisima rukopisnih zbirki, a oni nisu gotovo nikako izdani; nisu dijelom izdani ni grčki tekstovi niti priređeni kritički tekstovi. Smatrao je da treba zahvaliti N. van Wijku što je upozorio na te probleme, što je dao o njima toliko podataka koliko je tada bilo moguće, te je zacrtao daljnji rad na patericima: izdati barem jedan potpuni tekst cksl. paterika, a ako to nije moguće, trebalo bi dati na najpregledniji način, sustavno, izvod svih dosadašnjih znanja i domišljanja o cksl. patericima, njihovim rukopisima i redakcijama.

Novo izdanje punoga teksta Sinajskog paterika (Sin. p.) odgovorilo je dijelom na postavljeni plan rada na patericima uključujući i namjenu izdavača koji su zamislili izdanje potpunog teksta, pogodnog za detaljna lingvistička istraživanja. Ona bi donijela nove potvrde historiji ruskoga jezika, historijskoj leksikologiji i hronologiji pojedinih jezičnih pojava koje su potvrđene u najstarijim spomenicima samo pojedinačnim primjerima.

Poslije 2. svjetskog rata izašao je u raznim slavističkim centrima niz tekstova, većim dijelom liturgijskog karaktera, no izdavanje tekstova koji bi poslužili kao baza suvremenijem pristupu proučavanju literarnih djela aktualan je zadatak slavistike i nadalje. U toliko je i izdanje djela koje sadrži asketsku i poučnu literaturu srednjega vijeka novi dobitak za nauku.